

Gemensam provtagning för Samverkan inom livsmedelkontrollen i Stockholms län (SILK) 2015

Sammanfattning

Totalt har projektet genererat 371 prover under 2015. Därmed kan länets kommuner anses använda provtagning som en del av sin kontroll. FVO har vid flera revisioner påtalat att de svenska kontrollmyndigheterna tar för få prover på livsmedel och därför är det bra att så många prover tagits. Andelen prover med avvikelse var 60 av 371, vilket är 16,2 %. Hälften av dessa avvikelser gällde näringsvärdesanalyser.

Detta var det första året denna typ av gemensamt provtagningsprojekt genomfördes. Många av provtagningsaktiviteterna har varit bra, även om det finns förbättringsområden inför kommande års projekt. Bland förbättringsområdena kan nämnas att provtagningsaktiviteterna inte bör vara för många, provtagningsinstruktionerna måste bli tydligare och det måste finnas ett tydligare syfte med varje provtagningsaktivitet.

Syfte

Syftet med provtagningsplanen är att ta fram aktuella provtagningsaktiviteter som kan genomföras i merparten av kommunerna i Stockholms län och öka samarbetet. Det underlättar också för kommuner att använda provtagning som kontrollmetod. Att öka användandet av provtagning som kontrollmetod innebär också att kommunerna i länet bidrar till att följa de rekommendationer som framkommit i samband med de senaste årens FVO-revisioner.

Genom en gemensam provtagningsplan bidrar alla kommuner från ett och samma län med en proportionerlig del av antalet prover och den gemensamma mängden prover blir tillräckligt stor för att slutsatser ska kunna dras av resultatet.

Kontakt

Frågor besvaras av projektgruppen:

Petter Jonsson	petter.jonsson@stockholm.se
Staffan Stafström	staffan.stafstrom@varmdo.se
Kristina Dellrud	kristina.dellrud@nykoping.se
Helena Storbjörk-Windahl	helena.storbjork-windahl@lansstyrelsen.se
Magnus Sjögren	magnus.sjogren@huddinge.se

Näringsvärdesanalyser, gr 1 (energi, protein, fett, kolhydrater)

Deltagande kommuner

Fler kommuner kan ha deltagit, men rapporter har inkommit från följande: Österåker, Ekerö, Huddinge, Sigtuna, SMOHF, Sollentuna, Solna, Stockholm och Sundbyberg.

Andel med avvikelse

29 av 59 inrapporterade prov vilket ger 49 % med avvikelse.

Sanktionsbeslut vid rapporteringstillfället

Inga rapporterade.

Diskussion

Andelen avvikelser var oväntat hög och visar på att de näringsvärdestabeller som skrivs ut på livsmedel är intressant att kontrollera vidare. På grund av problem med analysresultaten så är det svårt att värdera den höga andelen avvikelser. Labben har meddelat att de har haft problem med analyserna och bland annat så har två felaktiga proteinhalter rapporterats. Vid analys av bröd användes inte en ackrediterad analysmetod för vattenhalten, vilket ledde till att resultaten för mängd kolhydrater och energi påverkades. Dessa är därmed beräknade enligt en icke-ackrediterad metod och är därför ej lämpliga att använda som grund för myndighetsbeslut. Proverna togs i huvudsak i detaljhandelsledet hos verksamheter som inte utformar märkningen och provsvaren har därför i de flesta fall fått vidareförmedlats till andra kommuner vilket försvårat uppföljningen av vilka resultat som provtagningen har gett.

Delprojektet visar att det bör fortsätta utföras provtagning av information i näringstabeller, gärna i producentledet, men att provtagningen med fördel kan specificeras till ett näringsämne för att underlätta hanteringen av provsvaren och minska riken för felaktiga analyser.

Listeria i ätfärdiga kylda livsmedel

Deltagande kommuner

Fler kommuner kan ha deltagit, men rapporter har inkommit från följande: Österåker, Botkyrka, Ekerö, Huddinge, Lidingö, Nacka, Norrtälje, Sigtuna, SMOHF, Sollentuna, Solna, SRMH, Stockholm och Sundbyberg.

Andel med avvikelse

1 av 101 inrapporterade prov, vilket ger 0,9 % med avvikelse.

Sanktionsbeslut vid rapporteringstillfället

Inga rapporterade.

Diskussion

Avvikelsen ledde till att butiken tog bort produkten och kontaktade leverantören, som tog ytterligare prover.

Listeria är en vanlig bakterie i miljön och kontaminering av listeria har förekommit i större eller mindre utsträckning i kylda livsmedel historiskt. Resultatet är lägre än vad projektgruppen förväntat sig. Men projektgruppen anser ändå att det är fortsatt intressant att kontrollera listeria både i produktionsmiljö och i kylda livsmedel.

Artanalys fisk

Deltagande kommuner

Fler kommuner kan ha deltagit, men rapporter har inkommit från följande: Botkyrka, Stockholm, Nacka, Ekerö, Sollentuna, Österåker, Norrtälje, Sundbyberg, Sigtuna, Värmdö och Huddinge.

Andel med avvikelse

3 av 30 inrapporterade prov, vilket ger 10 % med avvikelse.

Sanktionsbeslut vid rapporteringstillfället

Inga rapporterade.

Diskussion

Avvikelserna som konstaterades beror till synes inte på brister i detaljhandelsledet utan på brister hos grossist och/eller producent. Fortsatt provtagning föreslås framförallt ske i tidigare led än detaljhandelsledet.

Det är intressant att inga sanktionsbeslut har rapporterats. Att sälja fisk under fel handelsbeteckning är vilseledande och därmed inte tillåtet. Anledningen till att inga sanktionsbeslut har rapporterats in kan i två av fallen förklaras av att företagen som sålt fisken själva har trott att den sålts under rätt handelsbeteckning baserat på medföljande handlingar från leverantör. Vi har ingen kännedom om eventuella sanktionsbeslut i tidigare handelsled baserat på projektresultaten.

Artanalys kött i sammansatta produkter

Deltagande kommuner

Fler kommuner kan ha deltagit, men rapporter har inkommit från följande: Stockholm, Värmdö, Sollentuna, Ekerö, Solna, Österåker, Norrtälje, Sigtuna, Sundbyberg och Huddinge.

Andel med avvikelse

1 av 35 inrapporterade prov, vilket ger 3 % med avvikelse.

Sanktionsbeslut vid rapporteringstillfället

Inga rapporterade.

Diskussion

Den avvikelse som konstaterades gällde en sammansatt produkt som enligt märkningen innehöll 13 % skinka som enligt analysen även innehöll 0,6 % nöt. Denna mängd ansågs inte bero på att företagen försökt lura sina kunder, utan på kontaminering vid tillverkningen.

I detta delprojekt har inget medvetet fusk konstaterats. Inget av proverna kan visa att billigare kött har använts i syfte att tjäna pengar.

I vissa fall kan små avvikelser dock ha en betydelse för konsumenten. Exempel på detta är där kunden av religiösa skäl inte vill konsumera vissa djurarter. I sådana fall kan även väldigt små mängder av fel djurslag anses vara vilseledande för konsumenten. Detta har vi inom projektet inte valt att fokusera på eftersom denna delaktivitet syftade till att undersöka om livsmedelsverksamheter blandar in billigare kött i sammansatta produkter i syfte att sänka produktionskostnader och därmed tjäna pengar på att lura konsumenter. Det har vi inte kunnat visa inom detta projekt även provmänden är för liten för att dra några säkra slutsatser.

Redlighet butiksmald köttfärs

Deltagande kommuner

Fler kommuner kan ha deltagit, men rapporter har inkommit från följande: Botkyrka, Stockholm, Sollentuna, Österåker, Norrtälje, Sigtuna, Sundbyberg, Värmdö och Huddinge.

Andel med avvikelse

14 av 34 inrapporterade prov, vilket ger 41 % med avvikelse. Se dock diskussion.

5 av avvikelserna gäller närvaro av annat djurslag, 9 av avvikelserna gäller fetthalt som är annan än vad som är märkt på förpackningen.

Sanktionsbeslut vid rapporteringstillfället

Inga rapporterade.

Diskussion

Fem av avvikelserna gällde fel djurslag i köttfärs. Ett av dessa prover visade på 10 % svin i förhållande till nöt i färs som är märkt som kalvfärs. Detta kan misstänkas vara medvetet fusk då andelen svin är så hög att det inte kan anses finnas i produkten av misstag. Vid vissa avvikelser är dålig rengöring av köttkvarnen den mest troliga orsaken till att andra djurslag påträffas.

När projektplanen skrevs trodde vi att det skulle vara möjligt att få veta hur många procent av ett djurslag som ingår i en färs men under projektets gång framgick det att labben inte kan utföra någon sådan provtagning utan enbart jämföra mängder av två djurslag mot varandra. Därför har inte djurslagen i färs kunnat kontrolleras på det sätt som projektet syftade till.

Avvikelserna när det gäller fetthalten är i många av proverna stora och det kan vara problematiskt att bedöma när konsumenten blir lurad. EU-kommissionens vägledande dokument om märkning samt närings- och hälsopåstående rekommenderar att avvikelsen får vara högst 20 % om fetthalten är mellan 10 och 40 g/100 g. Detta skulle innebära att fetthalten får ligga mellan 8 och 12 % om den redovisade fetthalten är 10 %. Skulle detta ligga som grund för en bedömning skulle någon enstaka av avvikelserna inte längre räknas som sådana om även mätosäkerheten räknas med.

Säkerhet medium-rare hamburgare

Deltagande kommuner

Fler kommuner kan ha deltagit, men rapporter har inkommit från följande: Stockholm, Lidingö, Ekerö, Solna, Österåker, Norrtälje, SMOHF, Järfälla, Sundbyberg och Sigtuna.

Andel med avvikelse

Inga avvikelser på 31 prov.

Sanktionsbeslut vid rapporteringstillfället

Inga rapporterade.

Diskussion

Provtagningen gällde, med undantag för Sundbybergs provtagning, enbart EHEC O157. Det kan alltså förekomma andra EHEC-sorter. EHEC är ovanligt men har, när det påträffas, allvarliga följder. En fortsatt provtagning av nötfärs som serveras rå med avseende på shigatoxinbildande *E. coli* kan därför vara relevant. Projektgruppen hade väntat sig få eller inga positiva svar eftersom förekomsten av shigatoxinbildande *E. coli* är låg i nötkött men om det påträffas så kan det medföra allvarliga hälsoproblem för konsumenten. Det är därför en fortsatt intressant provtagningsaktivitet även om antalet positiva fall även i framtida provtagning väntas vara lågt.

Även om provtagning för ej genomstekta hamburgare är intressant även i framtiden är verksamheternas hanteringsrutiner som kommer vara avgörande för om någon kund blir sjuk eller inte.

Innehåll av läkemedel i potensmedel

Deltagande kommuner

Fler kommuner kan ha deltagit, men rapporter har inkommit från följande: Stockholm, Nyköping, SRMH, SMOHF, Solna, Huddinge, Södertälje, Norrtälje och Botkyrka.

Andel med avvikelse

1 av 19 inrapporterade prov, vilket ger 5 % med avvikelse.

Sanktionsbeslut vid rapporteringstillfället

Avvikelsen genererade ett sanktionsbeslut där produkten förbjöds.

Diskussion

En liknande provtagningsaktivitet genomfördes under 2014 av Läkemedelsverket där 80 % av proven visade på innehåll av läkemedel. Andelen förväntade avvikelser var därför betydligt högre än 5 %. Eftersom antalet aktörer på denna marknad är förhållandevis få och merparten av dem kontrollerades 2014 är det möjligt att det provtagningsprojekt och de saluförbud det medförde gjorde att antalet läkemedelsinnehållande produkter minskat.

Tungmetaller i växtbaserade kosttillskott och så kallade "PWO:er"

Deltagande kommuner

Fler kommuner kan ha deltagit, men rapporter har inkommit från följande: Stockholm, Nyköping, Sigtuna, Ekerö, Nacka, Solna, Sundbyberg, SMOHF, Huddinge, Södertälje, Norrtälje, Österåker och Sollentuna.

Andel med avvikelse

3 av 62 inrapporterade prov, vilket ger 5 % med avvikelse.

Sanktionsbeslut vid rapporteringstillfället

Tre saluförbud utfärdades.

Diskussion

Denna typ av provtagning har utförts tre år i rad i Stockholm. Tidigare år har andelen avvikelser varit högre. Detta kan tyda på att kontrollen har effekt. Orsaken till förekomst av för höga halter tungmetaller i denna typ av kosttillskott kan bero på avsiktlig eller oavsiktlig kontaminering samt på odlingsförhållanden.

Övergripande diskussion

Det var det första året som en gemensam provtagningsplan tillämpades och den gemensamma provtagningen har lett till att 371 prover har tagits på livsmedel vilket är bra! Däremot så finns det utrymme för förbättringar till kommande år.

- Provtagningsplanen kom för sent för att deltagande kommuner på ett bra sätt skulle få med den i budgeten
- Den beskrivande planen ansågs inte ge läsaren tillräcklig information
- För några av delaktiviteterna har prover inte tagits i det lämpligaste handelsledet för att göra det möjligt för fler kommuner att delta. Till kommande år föreslås provtagningsaktiviteterna anpassas till handelsledet istället för tvärtom
- De provtagningsaktiviteter som genererade sanktionsbeslut var de där kosttillskott provtogs. Det visar att det till en provtagningsplan kan finnas behov av tydlig sanktionsvägledning och tydligt specificerade provtagningsaktiviteter som labben klarar av att utföra på ett bättre sätt än de klarat av 2015. En sanktionsutbildning inom SILK bör också prioriteras i framtiden.